

Тема 11. Партії як суб'єкти політичної системи

План лекції

1. Політичні партії як інститути політичної системи.
2. Партійні системи, угоди і коаліції.
3. Становлення багатопартійності в сучасній Україні.
4. Громадські організації і рухи, форми їхньої участі в політичному житті.

При вивченні **першого питання** впливає необхідність, в першу чергу, з'ясувати сутнісні риси політичної партії і сформулювати її визначення.

Сутність політичної партії характеризується трьома основними аспектами: 1) партія як об'єднання, засноване на ідеологічних зв'язках і загальній політичній програмі; 2) партія як організація; 3) партія як представник і виразник класових інтересів.

Таким чином, партія – це добровільний союз, який виражає інтереси визначених суспільних шарів, заснований на ідеологічному зв'язку та націлений на завоювання влади в державі або участь у ній.

При цьому влада стає інструментом реалізації політичної програми, що служить інтересам тієї чи іншої великої соціальної групи.

Сучасні партії, що діють у масовому середовищі, виникли в Європі в другій половині XIX століття. У їхньому генезисі можна виділити, на думку М. Вебера, три етапи, які вони пройшли: 1) аристократичне угруповання; 2) політичний клуб; 3) масова партія.

Політичним партіям властиві такі *основні функції*:

- виявлення, формулювання й обґрунтування інтересів великих суспільних груп (політичне вираження);
- активізація й об'єднання великих суспільних груп;
- формування ідеології і політичних доктрин; участь у формуванні політичних систем;
- участь у боротьбі за владу в державі і формуванні програм її діяльності; участь у здійсненні державної влади;
- формування суспільної думки; політичне виховання всього суспільства або його частини;
- підготовка і висування кадрів для апарату держави, профспілок і т.д.

Друге питання присвячене розгляду партійних систем, які склалися в світовій практиці. Політичні партії діють у переплетенні взаємних зв'язків, утворюючи партійні системи, а в їхніх межах – угоди, у рамках угод – коаліції.

Партійна система – це об'єднання взаємозалежних партій, що прагнуть до завоювання, утримання і здійснення влади. При цьому партії повинні дотримувати загальних принципів, правил діяльності і поведіння в рамках системи.

Партійна угода – це відносно стабілізоване відношення між партіями, що прагнуть до участі у здійсненні державної влади. У рамках партійної системи можливі двопартійні, двоблокові і багатопартійні угоди.

Усередині окремих угод можуть існувати *партійні коаліції* – союзи двох чи декількох партій, що відрізняються якими-небудь програмними установками, але поділяючими загальні програмні цілі.

При розгляді цього питання необхідно врахувати, що в сучасній політології існує різноманіття визначень партійних систем і розмаїтість підходів до їх типології.

Третє питання тісно пов'язано з сьогоденням партійного життя в нашій країні. Характерною рисою сучасного політичного життя України є відродження реальної багатопартійності і її становлення в нових суспільно-політичних умовах.

На початок 1996 року в Україні було зареєстровано 37 політичних партій. Сьогодні Україна має повний політичний спектр, характерний для розвинутих країн світу. Загальне число партій сьогодні перевищує 130.

Ліве крило політичних сил України в основному представляють Комуністична партія України, Соціалістична партія України, Селянська партія України. На правому фланзі політичних сил України знаходяться Українська Національна Асамблея (УНА), Всеукраїнське об'єднання "Державна самостійність України" (ДСУ) і деякі інші партії.

Більшість політичних партій України займають центристські, лівоцентристські чи правоцентристські позиції.

Студентам варто познайомитися з програмними документами найбільш впливових політичних партій України (КПУ, СПУ, НРУ, РПУ, УНА й ін.), зіставити їх і зробити власні висновки про те, які з партій найбільш повно виражають інтереси українського народу.

У цілому ж політичні партії України поки не займають належного місця в політичному процесі сучасного українського суспільства. З'ясування причин такого становища є одним із завдань сучасних політологічних досліджень.

Четверте питання пов'язане з громадськими організаціями, які є недержавними і неурядовими. Вони створюються для реалізації специфічних потреб і інтересів різних соціальних груп і прошарків суспільства.

Виходячи з напрямків їхньої діяльності, їх можна поділити:

- на наукові і науково-технічні;
- освіти і культури;
- спортивні і туристичні;
- опікунські, охорони здоров'я, природи;
- оборонні;
- національні;
- інтернаціональні;
- конфесіональні (релігійні);
- економічні й ін.

Після політичних партій, державних органів і органів самоврядування громадські організації є найбільш широкою формою участі народних мас у політичному, економічному, громадському житті. У сучасному світі політична роль громадських організацій дуже велика. Вони здатні примусити владні структури різних рівнів до прийняття необхідних політичних рішень.

Сьогодні діють декілька сотень всеукраїнських та регіональних громадських організацій. Як і політичні партії, вони не мають дуже значної політичної ваги і їх роль у політичному житті країни постійно зростає.

Окремі з них здобувають статус суспільно-політичних з тенденцією перетворення в політичні партії, як це сталося у свій час з Народним Рухом України.

План семінарського заняття

1. *Визначення поняття “політична партія” та історія виникнення політичних партій.*
2. *Типологія політичних партій та їх функції.*
3. *Партійні системи та їх характеристика.*
4. *Партійна система та партії України на сучасному етапі її розвитку.*

Література

Базовкін Т. Шляхи становлення, форми прояву багатопартійності // Політика і час. – 1990. – № 10.

Базовкін Т., Кремінь В. Партії та громадські об'єднання України. – Київ, 1994.

Білоус А. Багатопартійність в Україні: порівняльний огляд // Сучасність. – 1992. – № 6.

Ілоноцькі Г. Парламент Угорщини у пошуках свого призначення. Програма сприяння парламентам України. – Київ, 1994.

Литвин В. Про сучасні українські партії, їхніх прихильників та лідерів. // Політологічні читання. – 1992. – № 1.

Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. – Київ: Тандем, 1996.

Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Нові політичні партії України. – Київ, 1990.

Слюсаренко А.Г., Томенко М.В. Спроба класифікації політичних партій України // Політологічні читання. – 1992. – № 1.

Шмачкова Т. Из основ политологии Запада // Политологические исследования. – 1991. – № 2.

Теми рефератів

1. *Функції партії в політичній системі.*
2. *Програми політичних партій України (на вибір студентів).*
3. *Типи і функції громадських організацій.*
4. *Сучасні студентські організації в Україні.*

Питання для самоконтролю

1. Сформулюйте поняття політичної партії і партійної системи.
2. Які етапи становлення політичних партій?
3. Приведіть типології політичних партій та партійних систем.

4. Які функції політичних партій у суспільстві і їхнє місце і роль у політичній системі?
5. Охарактеризуйте сутність партійних систем, угод і коаліцій. Наведіть відповідні приклади із сучасного політичного життя.
6. Що собою являє сучасний політичний спектр України?
7. У чому сутність суспільних рухів, які цілі вони перед собою ставлять і чиї інтереси виражають?
8. Що собою представляють сучасні громадські організації і рухи в Україні, яка їхня роль у суспільно-політичному житті країни?